

LANDBOUW-ECONOMISCH INSTITUUT
's-GRAVENHAGE

DE OPENBARE NUTSVOORZIENINGEN
OP DE ZANDGRONDEN

Nota 200

Afd. Streekonderzoek
November 1953

INHOUDSOPGAVE

	blz.
Inleiding	3
§ 1 De openbare nutsvoorziening in de gemeenten van onderzoek	4
A. Electriciteit	4
B. Waterleiding	5
C. Telefoon	7
§ 2 De openbare nutsvoorziening op de zandgronden in het algemeen	7
§ 3 Samenvattende conclusies	10
Bijlage	12

INLEIDING

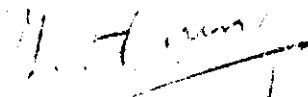
Op verzoek van de Commissie Planologie van de Stichting voor de Landbouw werd bij het onderzoek naar de ontwikkeling van de arbeidsvoorziening en de werkgelegenheid op de zandgronden (1953) aandacht besteed aan de openbare nutsvoorzieningen voor de landbouwende bevolking. Hiertoe werden enige vragen toegevoegd aan de enquête, welke in de winter 1952-'53 in een vijftal gemeenten, verspreid over de belangrijkste Nederlandse zandgebieden, werd gehouden, t.w. de gemeenten Ruinen, Raalte, Zelhem, St Oedenrode en Nederweert.

Naast een beschrijving van de openbare nutsvoorzieningen in deze gemeenten, zal ook de toestand op de zandgronden in het algemeen in ogenschouw worden genomen. Wat dit laatste betreft staan cijfers ter beschikking van het Centraal Bureau voor de Statistiek, ontleend aan de landbouwtelling 1950-II.

Deze nota houdt zich alleen bezig met de agrarische bedrijven, en niet met het platteland in zijn geheel.

Het onderzoek werd verricht door de Afdeling Streekonderzoek; de nota is samengesteld door Ir C.H. Hoefnagels.

De Directeur,

(Dr J. Horring)

§ 1. De openbare nutsvoorziening in de gemeenten van onderzoek

In onderstaande beschrijving van de openbare nutsvoorziening in de vijf gemeenten van onderzoek zullen achtereenvolgens de electriciteit, de waterleiding en de telefoon aan de orde worden gesteld. Behalve op het aantal aangeslotenen zal worden gelet op de wijze waarop de niet-aangeslotenen zich van licht en water voorzien en tenslotte vooral op de behoefte aan electriciteit, waterleiding en telefoon, zoals deze op de niet-aangesloten bedrijven tot uiting komt.

In hoofdzaak zullen de resultaten van het totaal der vijf gemeenten worden vermeld. Slechts bij opvallende afwijkingen zal ook bij cijfers per gemeente of per grootteklasse worden stilgestaan. In de bijlage kan men verdere gedetailleerde gegevens vinden.

A. Electriciteit

Rond 1920 werd in de meeste dorpen met de electrificatie een aanvang gemaakt. Aanvankelijk werden alleen de huizen in de kom der gemeente aangesloten en in de daaropvolgende jaren kwamen de grotere woonkernen en dichtbewoonde wegen aan de beurt. Een doortrekken van de electriciteitsleiding naar de verderaf gelegen, vaak dun bevolkte delen stuitte en stuit dikwijls nog op zeer hoge aanlegkosten per aan te sluiten woning, welke door de betrokkenen alleen niet kunnen worden gedragen.

Dat de electriciteitsvoorziening op het platteland nog verre van voltooid is, blijkt uit het feit, dat in de vijf gemeenten nog slechts 64% van het totaal aantal bedrijven is aangesloten. De overigen behelpen zich overwegend met petroleumlampen; daarnaast bedient men zich van gas, al of niet in combinatie met petroleum.

De verschillen tussen de vijf gemeenten zijn vrij aanzienlijk. Terwijl in Ruinen 76% der bedrijven op het electriciteitsnet is aangesloten, is dit in St Oedenrode slechts 45%; Raalte, Zelhem en Nederweert + 65%.

Vergelijkt men de cijfers van de enquête 1952 met die van de enquête 1948 en die van de landbouwtelling 1950¹¹, dan blijkt er in de tussenliggende 4 jaren een aanzienlijke vooruitgang te hebben plaatsgevonden. Waren in de vijf gemeenten in 1948 nog slechts 46% der bedrijven op het lichtnet aangesloten, in 1950 was dit reeds 56% en in 1952 64%. Deze cijfers staan sterk onder invloed van de respectabele uitbreiding van het electriciteitsnet in de gemeente Raalte, waar het percentage in de drie vergelijkingsjaren resp. 28, 46 en 66 bedroeg. Volgens de bestaande uitbreidingsplannen zal de gemeente Raalte in 1954 zelfs geheel van elektrisch licht zijn voorzien. Ook de gemeente Ruinen wil binnen enkele jaren alle woningen doen aansluiten. In St Oedenrode wordt gewerkt aan

een plan, waarbij nog slechts één afgelegen buurtschap zonder electrisch licht blijft, terwijl in Nederweert het gehele ruilverkavelingsgebied in de Peel van electriciteit wordt voorzien. Het laat zich aldus aanzien, dat binnen enkele jaren het percentage aangeslotenen in het totaal van deze vijf gemeenten tot 80 à 90 zal zijn opgelopen. De voorziening van de resterende woningen in deze gemeenten zal echter steeds moeilijker worden.

Bij de enquête bleek bij de niet-aangeslotenen de wens, electrisch licht te krijgen, vrijwel algemeen. Bijna allen verklaarden zich ook bereid, bij te dragen in de kosten van aanleg. De uitbreiding van het electriciteitsnet sluit dan ook aan bij een niet slechts objectieve doch ook subjectief gevoelde behoefte van de bevolking.

Krachtstroom. In verband met de steeds toenemende mechanisatie en voorziening met werktuigen, is ook de krachtstroomvoorziening voor de agrarische bedrijven van betekenis. In de vijf gemeenten treffen wij deze aan op 24% der bedrijven. De verschillen naar gemeente zijn groot (Nederweert 43%, Zelhem en Raalte \pm 25%, St Oedenrode 17 en Ruinen 6%). In alle gemeenten is er een duidelijke stijging van het percentage met toenemende bedrijfs-grootte, nl. van 10% op de 1-5 ha bedrijven tot \pm 50% op de bedrijven groter dan 20 ha.

Bij de behoefte aan krachtstroom valt ongeveer dezelfde tendenz waar te nemen. Naast de reeds aangesloten 24% stelt men eveneens op 24% der bedrijven prijs op krachtstroom, variërend van 10% op de kleinste tot \pm 35% op de bedrijven groter dan 20 ha. De behoefte blijkt in het algemeen het grootst in die gemeenten, waar reeds vele aansluitingen zijn en het nut van het gebruik van krachtstroom dus beter bekend is. In Nederweert en Zelhem spreken van de bedrijven groter dan 5 ha 80-100% zich uit voor krachtstroom, of zijn reeds in het bezit daarvan; op de 1-5 ha bedrijven slechts \pm 30%. In Ruinen daarentegen, waar zeer weinig aansluitingen op krachtstroom zijn, is dit voor de kleine bedrijven slechts \pm 10%, voor de grotere \pm 40%. Het lijkt aannemelijk, dat in een gemeente als Ruinen met een eventuele uitbreiding van het gebruik van krachtstroom ook de behoefte daaraan bij de niet-aangeslotenen zal toenemen.

Samenvattend kan worden gezegd, dat van het totaal aantal bedrijven 64% van lichtstroom is voorzien, terwijl daarnaast nog 34% wenst te worden aangesloten; slechts 2% heeft dus geen behoefte aan electrisch licht. Wat de krachtstroom betreft: 24% der bedrijven is reeds aangesloten en daarnaast wenst nog 24% hiervoor in aanmerking te komen. Op ruim de helft van het aantal bedrijven (52%) voelt men geen behoefte aan krachtstroom.

B. Waterleiding

In vergelijking met de electriciteit is de verbreiding van de waterleiding in de vijf gemeenten wel zeer gering. In totaal is

slechts 5% van alle agrarische bedrijven aangesloten; in drie der vijf gemeenten, t.w. Ruinen, Zelhem en Nederweert, komt deze vorm van openbare nutsvoorziening zelfs helemaal niet voor.

Voor zover bekend maakt 63% van de niet-aangeslotenen gebruik van een welput, 20% van een geslagen pomp en 17% heeft een nortonwel . In de Zuidelijke gemeenten St Oedenrode en Nederweert hebben bijna alle bedrijven een welput, In Raalte en Ruinen maakt men naast de welput ook vrij veel gebruik van nortonwellingen. In Zelhem daarentegen treft men sterk overheersend de geslagen pomp aan. Het water wordt op $\frac{3}{4}$ der bedrijven met een handpomp opgepompt; 10% moet het water nog met emmers putten, terwijl op 8% der bedrijven een eigen waterleidinginstallatie aanwezig is.

Het al of niet aangesloten zijn op de waterleiding is in eerste instantie geen kwestie van bedrijfs grootte, maar van ligging van het bedrijf. Het percentage aangeslotenen laat in de diverse grootteklassen dan ook weinig verschil zien. Wel vindt men op de grotere bedrijven meer eigen pomp- en waterleidinginstallaties.

De boeren in de vijf gemeenten gevoelen heel wat minder behoefte aan waterleiding dan aan electriciteit. Van de 95% die niet op de openbare waterleiding is aangesloten, noemt 78% het eigen water goed en slechts 14% kwalificeert het als slecht. Hoewel het grondwater op de zandgronden vaak behoorlijk van smaak en kleur is, ligt het percentage, dat het zelfgewonnen water goed noemt, toch wel onwaarschijnlijk hoog. Wellicht omdat vergelijkingsmaatstaven ontbreken en omdat ieder meent zijn eigen uil een valk te zijn. De beoordeling door de bevolking berust alleen op kleur en smaak van het water; de zo belangrijke kwaliteit van het drinkwater in verband met de gezondheid is immers niet waarnaembaar. Volgens het Rijksinstituut voor drinkwatervoorziening is het water alleen dan ongevaarlijk voor de gezondheid, indien het geen pathogene bacteriën bevat. Het voorkomen van opgeloste zouten zal vrijwel nooit schadelijk zijn voor de gezondheid, hoewel de kleur van het water er ongunstig door kan worden beïnvloed en het voorkomen van bijv. ijzer het water minder geschikt maakt voor de was.

Het water uit de bovenste grondlagen (bij welput of niet te diepe geslagen pomp) bevat weinig zouten en heeft daardoor een heldere kleur. Door de bevolking wordt dit water gunstig beoordeeld, ofschoon juist hier steeds het gevaar voor besmetting aanwezig is. Dit water staat immers in direct contact met de resten van menselijke en dierlijke samenleving. Deze bacteriënbesmetting komt bij dieptewater, gefiltreerd door vele grondlagen, niet voor, ofschoon het dikwijls gekleurd is door al of niet opgeloste stoffen en daarom door de gebruikers slecht wordt genoemd. De tevredenheid van de gebruikers behoeft dan ook in het geheel niet te wijzen op "gezond" water.

Water uit een welput of ondiepe geslagen pomp of nortonwel zal vaak ongevaarlijk zijn voor de gezondheid - de bevolking is

voor vele regelmatig voorkomende bacteriën immuun geworden - maar steeds is het gevaar aanwezig, dat het op een kwade dag pathogene bacteriën zal bevatten. De gunstige beoordeling van de bevolking moge de betreffende instanties dus niet afhouden van verder streven, de watervoorziening op het platteland te verbeteren.

C. Telefoon

Het beeld, dat de vijf gemeenten in totaal t.a.v. telefoon-aansluiting te zien geven is niet gunstig. Op slechts 8% van de bedrijven is telefoon aanwezig; het landelijk gemiddelde voor land- en tuinbouwbedrijven komt daar met 12% niet zo ver bovenuit. Er is een groot verschil in het percentage aangeslotenen tussen kleine en grote bedrijven. Vooral bij de grens van + 15 ha begint dit percentage snel te stijgen. Boven de 30 ha heeft ruim 40% der bedrijven telefoon. Vermeldenswaard is nog, dat van de bedrijven van 1-5 ha een iets groter percentage is aangesloten dan van de 5-10 ha bedrijven. Wellicht hangt dit samen met het feit, dat vele landbouwers op deze bedrijfjes een nevenberoep (veehandel) uitoefenen.

Het ontbreken van telefoon wordt slechts door weinigen als een gemis gevoeld. Naast de 8% aangesloten bedrijven verklaart nl. slechts 10% behoefte aan telefoon te hebben. Ook deze behoefte neemt begrijpelijkerwijze toe met de bedrijfsgrootte. Op grotere bedrijven zal de telefoon immers vaker zijn diensten bewijzen bij koop en verkoop. Daarnaast is telefoon zeer nuttig in gevallen van brand of ziekte van mens of dier. In het bijzonder geldt dit voor ver afgelegen bedrijven, welke juist het moeilijkst telefoonaansluiting kunnen krijgen.

Gedurende de periode 1950-1952 nam het aantal aangeslotenen in de vijf gemeenten toe van 6 tot 8%. Relatief moge deze uitbreiding van enige betekenis zijn, het zal bij dit tempo toch wel erg lang duren voor een aanzienlijk deel der agrarische bedrijven op de zandgronden van telefoon is voorzien. Het voordeel van telefoonaansluiting voor het bedrijf en de gezondheid van mens en dier zal trouwens veelal heel wat geringer zijn dan het nut gelegen in electriciteit, krachtstroom en een goede drinkwatervoorziening.

§ 2. De openbare nutsvoorziening op de zandgronden in het algemeen

Electriciteit

Om na te gaan, of de vijf onderzochte gemeenten een goed beeld geven van de toestand op de Nederlandse zandgronden, staan cijfers ter beschikking van de landbouwtelling 1950^{II} betreffende het aantal aansluitingen op electriciteit, waterleiding en telefoon.

Bij deze telling bleek op de zandgronden gemiddeld 73% van het aantal agrarische bedrijven te zijn aangesloten op het electriciteitsnet. De vijf gemeenten, waar in 1950 slechts 56% was aangesloten, wijken dus aanzienlijk en in ongunstige zin af van het totaal der zandgronden. De diverse landbouwgebieden op de zandgronden verschillen in dit opzicht zeer sterk van elkaar, zodat het algemene gemiddelde niet als de "normale" toestand kan worden beschouwd. Dit neemt niet weg, dat men wel de behoefte aan elektrisch licht, zoals deze in de vijf gemeenten tot uiting komt, representatief kan achten voor het geheel der zandgronden. Op dit punt immers is men in alle vijf gemeenten eenstemmig, zodat voor het gehele zandgebied mag worden aangenomen dat de overgrote meerderheid aansluiting op het electriciteitsnet verlangt en ook bij wil dragen in de kosten van aanleg.

De uitbreiding van het electriciteitsnet zal in de eerstkomende jaren op de zandgronden in het algemeen waarschijnlijk minder groot zijn dan in de vijf gemeenten, waar het percentage aangeslotenen kleiner en de uitbreidingsmogelijkheden dus nog groter waren en zijn. Behalve van de tegemoetkomendheid van electriciteitsmaatschappijen en gemeentebesturen t.o.v. de zgn. onrendabele gebieden, hangt dit ook af van het bewoningspatroon. Een in dorpen en gehuchten geconcentreerde bevolking is gemakkelijker te bereiken dan een sterk verspreide bevolking, zoals deze veelal op de zandgronden voorkomt. Van gemeente tot gemeente loopt de toestand overigens sterk uiteen, zodat ook het percentage der aangeslotenen wel aanzienlijke verschillen zal blijven vertonen.

Vergelijken wij tenslotte de zandgronden met overig Nederland, dan blijkt tegenover 73% op de zandgronden, 79% der agrarische bedrijven in de rest van Nederland op het electriciteitsnet te zijn aangesloten. Een niet te verwaarlozen, maar anderzijds ook niet onrustbarende achterstand van de zandgronden. Van meer belang is de achterstand in enkele landbouwgebieden op de zandgronden, zoals de Overveluwe met 51% en de Friese Wouden met 53%. Het gunstigst is de toestand in het Overijsels zandgebied (85%), de Veluwezoom (85%) en het Utrechtse zandgebied (86%).

Buiten de enquête in de vijf gemeenten (einde 1952) zijn geen cijfers bekend betreffende het aantal aansluitingen op de krachtstroom. Het is dus niet te zeggen of en hoe de vijf gemeenten in deze afwijken van het totaal der zandgronden, zowel wat het feitelijke aantal aangeslotenen als wat de behoefte aan krachtstroom betreft. Het achterblijven van de vijf gemeenten bij de zandgronden in het algemeen wat de aansluiting op het lichtnet aangaat, maakt een achterstand ook bij krachtstroom waarschijnlijk. Verder bleek reeds, dat een klein aantal aangeslotenen met een geringe behoefte aan krachtstroom parallel gaat, wellicht door de onbekendheid met het nut hiervan. Wij veronderstellen daarom, dat op de zandgronden in totaal wellicht een iets hoger percentage der landbouwbedrijven op krachtstroom is aangesloten dan de 24% van de

vijf gemeenten en dat ook de behoefte eraan iets groter is dan het gemiddelde der geënquêteerde gemeenten (24%). Zeer waarschijnlijk zal in de toekomst met de uitbreiding van het krachtstroomnet de behoefte bij de niet-bezitters groter worden, zoals in Nederweert, waar naast 40% aangeslotenen nog ruim 30% aan krachtstroom behoefte heeft.

Het verschijnsel, dat met de grootte der landbouwbedrijven ook het aantal aangeslotenen en de behoefte aan krachtstroom toeneemt, is in de vijf gemeenten zo algemeen, dat dit ook voor de zandgronden in het algemeen mag worden aangenomen.

Wat de aansluiting op de waterleiding betreft: in de cijfers van de landbouwtelling 1950^{II} zijn ook de bedrijven meegeteld, welke een eigen waterleidinginstallatie, aansluitend op nortonwells e.d. bezitten. Ter betere vergelijking vermelden wij daarom voor de vijf gemeenten in 1952 ook de bedrijven met eigen waterleidinginstallatie.

Ook in dit opzicht blijken de vijf gemeenten ver bij het gemiddelde van de zandgronden ten achter te blijven. Terwijl in 1950 21% van de bedrijven op de zandgronden van waterleiding was voorzien, was dit voor de vijf gemeenten slechts 11%. In 1952 was dit nog slechts gestegen tot 13%, waarvan 5% was aangesloten op de openbare waterleiding, terwijl 8% een eigen waterleidinginstallatie bezat. Hoewel deze eigen installaties zeker nuttig zijn om een efficiënte watervoorziening te verzekeren, heeft de kwaliteit van het water uit hygiënisch oogpunt niet beter te zijn dan op bedrijven zonder waterleiding. Uit de cijfers van 1950 blijkt verder nog, dat naast vele landbouwgebieden met slechts 10% bedrijven met waterleiding, er ook enige gebieden zijn, waar dit percentage 40 tot 60 bedraagt. Van de 292 gemeenten op de zandgronden zijn er 75, waar in het geheel geen waterleidingnet voorkomt. Verder staan de zandgronden wat watervoorziening betreft ver ten achter bij overig Nederland, waar meer dan de helft van het aantal agrarische bedrijven is aangesloten. Deze achterstand der zandgronden bij overig Nederland staat ongetwijfeld mede in verband met de behoorlijke smaak en helderheid van veel op de zandgronden gewonnen drinkwater. De hierop gebaseerde tevredenheid der bevolking - het geheel der zandgronden wijkt waarschijnlijk niet sterk af van de vijf gemeenten - heeft het streven naar verbetering van de zijde der gebruikers zeker niet in de hand gewerkt. Het blijft daarom een taak van overheid en bedrijfsleven en hun organisaties, vooreerst de kwaliteit van het water, ook in hygiënisch opzicht, te keuren. Naast de mogelijkheid van aanleg van een waterleidingsstelsel dient men na te gaan of, wellicht met mindere kosten, dieptewater van goede kwaliteit kan worden gewonnen.

Ten opzichte van het percentage op het telefoonnet aangesloten bedrijven zijn de verschillen tussen de landbouwgebieden op de zandgronden minder groot dan t.o.v. electriciteit en waterleiding.

De vijf gemeenten weken in 1950 met 6% ook niet sterk af van het gemiddelde der zandgronden (7%). Bij overig agrarisch Nederland (17%) staan de zandgronden aanzienlijk ten achter.

De zeer matige uitbreiding van het aantal telefoonaansluitingen in de vijf gemeenten van 1950 op 1952 nl. van 6 tot 8%, past bij de vrij geringe behoefte. Wellicht zijn de geënquêterde gemeenten ook in deze opzichten van behoefte en uitbreiding representatief te achten voor de Nederlandse zandgronden. Maar evenals bij de krachtstroom geldt ook hier, dat met een uitbreiding van het aantal telefoonaansluitingen een vergroting van de kennis en waardering van de telefoon zal samengaan, waardoor ook de behoefte aan telefoon zal groeien.

§ 3. S a m e n v a t t e n d e c o n c l u s i e s

Naast een uitgebreide documentatie van gedetailleerde en samenvattende cijfers, zoals deze in de bijlage wordt gegeven is het nuttig in enkele punten een korte samenvatting te geven van het voorafgaande.

1. De zandgronden staan in het algemeen bij de overige landbouwgebieden ten achter wat betreft de openbare nutsvoorziening, vooral wat betreft het aantal aansluitingen op waterleiding en telefoon.

Electri-
citeit
Licht-
stroom 2. 73% van de agrarische bedrijven op de zandgronden is voorzien van electrisch licht. Voor de niet-zandgronden is dit 79%; voor geheel agrarisch Nederland 76%.

3. De verschillen tussen de landbouwgebieden en vooral tussen de gemeenten zijn zeer groot. In de vijf geënquêterde gemeenten was in 1950 56% aangesloten.

4. De behoefte aan electriciteit bleek in de vijf gemeenten zeer algemeen; bijna iedereen wil ook bijdragen in de kosten van aanleg.

5. De uitbreiding gedurende de periode 1948-1952 was aanzienlijk en uiteraard het grootst in de meest achtergebleven gemeenten. Het aantal aangesloten bedrijven in de vijf gemeenten liep in deze 4 jaren op van 46 tot 64%.

Kracht-
stroom 6. In de vijf gemeenten beschikt 24% van het aantal bedrijven over krachtstroom; daarnaast heeft 24% behoefte daaraan.

7. Met de grootte der bedrijven neemt zowel het percentage aangesloten als de behoefte aan krachtstroom in sterke mate toe.

8. De behoefte is het grootst in de gemeenten met het hoogste percentage aangeslotenen. Dit wettigt de veronderstelling, dat de

behoefte toeneemt met de bekendheid van het nut van krachtstroom.

Water-
leiding

9. Volgens de landbouwtelling 1950^{II} was in vijf gemeenten 11% der bedrijven aangesloten op de waterleiding of had een eigen installatie. Voor het totaal der zandgronden was dit 21, voor overig agrarisch Nederland 52%.

10. Op de openbare waterleiding waren in 1952 in de vijf gemeenten slechts 5% der bedrijven aangesloten, waarnaast 8% over een eigen installatie beschikte.

11. De meeste bedrijven gebruiken een welput, waarnaast nog nortonwells en geslagen pompen voorkomen.

12. Bijna 80% der gebruikers is met de eigen watervoorziening tevreden; slechts 17% noemt het eigen water slecht.

13. De particuliere gebruiker kan het water alleen beoordelen naar smaak en kleur. De kwaliteit ervan op hygiënisch gebied wordt echter bepaald door het al of niet voorkomen van pathogene bacteriën. Water uit ondiepe grondlagen (welput, ondiepe geslagen pomp) houdt ondanks vaak goede kleur en smaak steeds het gevaar in van bacteriënbesmetting.

14. Gezien de tevredenheid der gebruikers met eigen watervoorziening zal de verbetering der drinkwatervoorziening en, zo nodig, de uitbreiding van de openbare waterleiding vooral door overheid en bedrijfsleven moeten worden gestimuleerd.

Telefoon

15. Terwijl in overig Nederland in 1950 17% der agrarische bedrijven beschikte over telefoon, was dit op de zandgronden slechts 7%, in de vijf gemeenten 6%.

16. Bij de enquête in 1952 verklaarde naast 8% aangesloten bedrijven in de vijf gemeenten nog 10% behoefte te hebben aan telefoon.

17. Onder de grote bedrijven ziet men een aanzienlijk groter percentage aangeslotenen en ook veel grotere behoefte aan telefoon dan onder de kleinere bedrijven.

Tabel 1

AANSLUITING OP ELECTRICITEIT, WATERLEIDING EN
TELEFOON OP DE NEDERLANDSE ZANDGRONDEN (1950)

Gebieden	% van de bedrijven met		
	electriciteit	waterleiding ¹⁾	telefoon
Vijf gemeenten	56	11	6
Friese Wouden	53	16	4
Drentse zandgebied	74	11	5
Overijsels zandgebied	85	11	9
Graafschap	71	23	9
Nederveeluwe	68	40	7
Overveluwe	51	13	5
Oostveluwe	65	12	8
Veluwezoom	85	60	20
Utrechts zandgebied	86	48	11
Meijerij	74	31	6
Z. en O. zandgronden (Nbr.)	78	20	7
Noordelijk Limburg	72	12	9
Totaal zandgronden	73	21	7
Overig Nederland	79	52	17

1) Inclusief eigen waterleidinginstallaties
Bron: C.B.S. 1950^{II}

Tabel 2

OMVANG VAN ELECTRICITEITSVORZIENING EN BEHOEFTE
DAARAAN (VIJF GEMEENTEN)

Gemeenten en grootteklassen	Aantal bedrijven					
	totaal	aangesloten op electr. net	prijstellend op aan- sluiting	genegen bij te dragen in kosten	bedrijven met kracht- stroom	prijstellend op kracht- stroom
		in % van het totaal aantal bedrijven				
Ruinen >1 ha	710	76	22	18	6	14
Raalte >1 ha	1.044	66	30	27	25	21
Zelhem >1 ha	808	63	36	36	26	28
St Oedenrode >1 ha	556	46	54	50	17	27
Nederweert >1 ha	689	65	33	32	43	31
Tot. 5 gemeenten						
1 - 5 ha	1.379	59	37	34	10	11
5 - 10 ha	1.445	63	36	33	26	31
10 - 15 ha	522	74	26	25	38	30
15 - 20 ha	270	74	26	25	42	30
20 - 30 ha	140	74	25	24	48	38
>30 ha	51	69	31	31	59	33
Tot. >1 ha	3.807	64	34	31	24	24

Tabel 3

WIJZE VAN DRINKWATERVOORZIENING EN DE KWALITEITS-
BEOORDELING DOOR DE GEBRUIKERS (VIJF GEMEENTEN)

Gemeenten en grootteklassen	Aantal bedrijven met										% bedrijven dat het zelfgewon- nen water		
	water- leiding (openbare)	welput	norton- wel	geslagen pomp	regen- put	onbekend	eigen installatie	hand- pomp	zonder pomp	goed	matig	slecht	
	in % v.h. totaal aantal bedrijven										noemt		
Ruinen >1 ha	0	57	24	-	2	17	2	82	16	72	3	25	
Raalte >1 ha	7	32	20	14	-	27	11	79	10	78	9	13	
Zelhem >1 ha	-	6	9	50	-	35	19	79	2	84	2	14	
St Oedenrode >1 ha	19	66	3	-	-	12	1	59	40	75	4	21	
Nederweert >1 ha	-	95	4	1	-	-	4	67	29	83	4	13	
Tot. 5 gemeenten													
1 - 5 ha	5	44	9	21	1	20	2	75	23	80	4	16	
5 - 10 ha	5	54	10	13	0	18	6	77	17	79	5	16	
10 - 15 ha	4	48	18	11	0	19	12	77	11	77	5	18	
15 - 20 ha	4	41	21	6	-	28	25	65	10	78	5	17	
20 - 30 ha	8	31	30	11	-	20	33	55	12	79	5	16	
>30 ha	14	25	30	2	-	29	39	43	18	86	-	14	
Totaal >1 ha	5	47	13	15	0	20	8	75	17	79	4	17	

Tabel 4

AANSLUITINGEN OP HET TELEFOONNET EN DE BEHOEFTE
DAARAAN (VIJF GEMEENTEN)

Gemeenten en grootteklassen	Aantal bedrijven met	
	telefoon- aansluiting	behoefte aan telefoon
	in % v.h. tot. aant. bedrijven	
Ruinen >1 ha	6	12
Raalte >1 ha	10	8
Zelhem >1 ha	7	8
St Oedenrode >1 ha	5	9
Nederweert >1 ha	9	15
Totaal 5 gemeenten		
1 - 5 ha	6	5
5 - 10 ha	5	8
10 - 15 ha	8	15
15 - 20 ha	18	24
20 - 30 ha	21	28
>30 ha	41	30
Tot. >1 ha	8	10

Tabel 5

ONTWIKKELING VAN DE OPENBARE NUTSVOORZIENING
IN DE JAREN 1948 TOT 1952 IN DE VIJF GEMEENTEN

Gemeenten	% der bedrijven met							
	electriciteit			waterleiding ¹⁾			telefoon	
	1948	1950	1952	1948	1950	1952	1950	1952
Ruinen	61	72	76	1	3	3	4	6
Raalte	28	46	66	7	14	18	7	10
Zelhem	57	59	63	2	15	19	6	7
St Oedenrode	38	46	45	8	20	20	4	5
Nederweert	54	58	65	1	3	4	6	9
Tot. 5 gemeenten	46	56	64	4	11	13	6	8

1) Inclusief eigen waterleidinginstallaties